

SPIS TREŚCI

Przedmowa		3
Rozdział I. Budowa rdzenia		
1. Blachy		5
2. Przekrój kolumn i jarzm		7
A. Przekrój kolumny		7
B. Przekrój jarzma		10
3. Składanie rdzenia		10
A. Sposoby składania rdzenia		10
B. Rdzeń zaplatany		11
C. Rdzeń strugany		15
4. Mocowanie kolumn i jarzm		16
A. Mocowanie kolumn		16
B. Mocowanie jarzm		18
5. Konstrukcje specjalne		19
A. Rdzeń pakietowany promieniowo		19
B. Rdzenie z blachy walcowanej na zimno, o małej stratności		20
Rozdział II. Budowa uzwojeń		
1. Typy uzwojeń		22
2. Uzwojenia cylindryczne		22
A. Uzwojenia niskiego napięcia transformatorów małych i średnich mocy		22
B. Uzwojenia śrubowe		25
C. Uzwojenia cewkowe z drutu okrągłego		28
D. Uzwojenia blokowe		31
E. Cewki krążkowe z drutu profilowego		32
F. Uzwojenia wywrotkowe		33
G. Zaczepy		35
H. Uzwojenia w transformatorze z regulacją napięcia pod obciążeniem		39
3. Uzwojenia krążkowe		43
Rozdział III. Przepięcia i wytrzymałość dielektryczna		
1. Robocze naprężenia izolacji transformatora		45
2. Rodzaje przepięć		46
3. Przepięcia łączeniowe		46
A. Podział przepięć łączeniowych		46
B. Odłączanie nie obciążonej linii napowietrznej od transformatora		47
C. Załączanie i odłączanie transformatora od źródła napięcia		49
D. Zwarcie z ziemią jednej fazy uzwojenia transformatora		49
E. Wnioski dotyczące przepięć łączeniowych		50
4. Przepięcia atmosferyczne		50
A. Istota zjawiska		50
B. Analityczny dowód falowego charakteru przepięć atmosferycznych		51
C. Początkowy rozkład napięcia w uzwojeniu transformatora		54
a. Określenie kształtu udaru		54
b. Schemat zastępczy uzwojeń jako podstawa do określenia początkowego rozkładu napięcia		55
c. Analiza matematyczna początkowego rozkładu napięcia i gradientu napięcia		55

D. Warunki uzyskania prostoliniowego początkowego rozkładu napięcia	59
E. Końcowy (ustalony) rozkład napięcia w uzwojeniach transformatora	60
F. Stan nieustalony między początkowym a końcowym rozkładem napięcia	61
a. Istota zjawiska	61
b. Analiza matematyczna drgań napięcia w uzwojeniu w przypadku udaru prostokątnego	62
c. Przypadek udaru nieprostokątnego i udaru uciętego	68
G. Zjawiska przepięciowe w uzwojeniu wtórnym	69
5. Zasady konstrukcyjne wynikające z teorii przepięć	72
A. Ogólne wytyczne doboru izolacji	72
B. Wzmacnianie izolacji zwojów skrajnych	73
C. Sposoby uzyskania równomiernego rozkładu gradientu napięcia wzdłuż uzwojenia	74
a. Pierścienie pojemnościowe	74
b. Uzwojenia warstwowe	75
c. Uzwojenia ekranowane	76
d. Uzwojenia przeplatane	76
6. Próby dielektryczne	77
A. Omówienie ogólne	77
B. Próba napięciem obcym	77
C. Próba wzmożonym napięciem własnym	80
D. Próba udarowa	80
7. Obliczanie wytrzymałości udarowej izolacji uzwojeń	83
A. Praktyczne znaczenie obliczeń	83
B. Obliczanie pojemności wewnętrznych transformatora	84
C. Obliczanie napięć i różnic napięć w uzwojeniach	86
a. Obliczanie różnic napięcia przy początkowym rozkładzie napięcia	86
b. Obliczanie maksymalnych wartości napięć metodą Frida	87
8. Przykład liczbowy	90
a. Dane transformatora	90
b. Obliczanie pojemności względem ziemi	90
c. Obliczanie pojemności międzycewkowej	91
d. Obliczanie początkowego rozkładu napięcia	92
e. Obliczanie naprężeń dielektrycznych na podstawie początkowego rozkładu napięcia	92
f. Obliczanie rozkładu napięcia metodą Frida	93

Rozdział IV. Materiały i układy izolacyjne

1. Zależności ogólne	95
A. Rys historyczny	95
B. Najważniejsze własności materiałów izolacyjnych	95
a. Zależność wytrzymałości dielektrycznej od grubości materiału	95
b. Zależność wytrzymałości dielektrycznej od czasu trwania naprężenia elektrycznego	96
c. Zależność wytrzymałości dielektrycznej od temperatury	97
C. Wpływ wylądowań powierzchniowych na własności materiałów izolacyjnych	97
D. Wpływ uwarstwienia materiału izolacyjnego na wytrzymałość dielektryczną	98
E. Wpływ zanieczyszczeń i wilgoci na własności materiałów izolacyjnych	98
2. Przegląd materiałów izolacyjnych i półfabrykatów, stosowanych przy budowie transformatorów	98
A. Zestawienie materiałów izolacyjnych	98
B. Bawełna	99
C. Papier	99
D. Preszpan	101
E. Tektura transformatorowa specjalna	101

F. Tuleje izolacyjne	101
a. Rodzaje tulei	101
b. Tuleje Szttywne (twarde)	101
c. Tuleje preszpanowe (półtwarde)	104
d. Tuleje miękkie	104
G. Pierścienie kątowe i przegrody międzyfazowe	105
H. Drewno	108
J. Olej transformatorowy	108
K. Izolacyjne płyny syntetyczne	111
L. Inne materiały izolacyjne	112
3. Układy izolacyjne	112
A. Izolacja główna	112
a. Izolacja klasyczna	113
b. Izolacja miękka	116
c. Izolacja końcowa	117
B. Izolacja międzyfazowa	119
C. Odstępny izolacyjne spotykane w praktyce	119

Rozdział V. Przepusty

1. Obliczanie przepustów	122
A. Wymagania dotyczące przepustów	122
B. Wytyczne obliczeniowe	123
a. Część napowietrzna	123
b. Część zanurzona w oleju	124
c. Izolacja główna przepustu	125
C. Sprawdzenie konstrukcji przepustu pod względem cieplnym	126
2. Typowe konstrukcje przepustów transformatorowych	127
A. Przepusty na napięcia niskie i średnie	127
B. Przepusty na napięcia bardzo wysokie	130
a. Przepust wielorurowy	130
b. Przepust olejowy	130
c. Przepust kondensatorowy	131
C. Część prąd wiodąca przepustu	132
3. Mocowanie przepustów	133

Rozdział VI. Części konstrukcyjne transformatorów

1. Konstrukcje prasujące i nośne transformatora	136
A. Rola konstrukcji prasującej	136
B. Konstrukcje prasujące uzwojenia	136
C. Konstrukcje nośne transformatorów	142
2. Budowa i obliczanie belek jarzmowych	144
A. Kształt belek jarzmowych	144
B. Kanały chłodzące przy belkach jarzmowych	147
C. Izolacja śrub jarzmowych	147
D. Obliczanie belek i śrub na działanie sił prasujących jarzma	148
E. Obliczanie belek jarzmowych na działanie sił przy podnoszeniu rdzenia	149
F. Obliczanie belek jarzmowych na działanie sił elektrodynamicznych	151
G. Obliczanie konstrukcji spawanych belek jarzmowych dużych transformatorów	153
H. Obliczanie górnych belek jarzmowych i pierścienia prasującego przy zastosowaniu śrub sychowych	156
3. Kadzie transformatorowe	158
A. Rodzaje kadzi transformatorowych	158
B. Ustalenie wewnętrznych wymiarów kadzi	159
C. Kadzie z blachy gładkiej	160
D. Kadzie z blachy falistej	161
E. Kadzie rurowe	162
F. Kadzie radiatorowe	164
G. Obliczanie płaskich części kadzi transformatorowych	166

H. Części związane z kadzią	169
a. Rama górna	169
b. Pokrywa	169
c. Dno	170
d. Podwozie przyspawane do dna	172
e. Podwozie odejmowalne	173
f. Konserwator	175

Rozdział VII. Wyposażenie transformatorów

1. Przekaznik gazowo-podmuchowy	178
2. Rura wydechowa	179
3. Wskaźniki temperatury	180
4. Przełączniki zacsepów	181
A. Przełączniki zacsepów do regulacji w stanie bez napięciowym	181
B. Przełączniki zacsepów do regulacji pod obciążeniem	183
a. Podział przełączników	183
b. Przełączniki fazowe	183
c. Przełączniki zerowe	184
d. Oporniki i dławiki przełączników	185
e. Napęd przełącznika zacsepów	186

Rozdział VIII. Montaż i suszenie

1. Montaż	188
A. Czynności podczas montażu transformatora	188
B. Przygotowanie uzwojeń do montażu	188
C. Przebieg montażu uzwojeń	189
a. Uzwojenia z tulejami izolacyjnymi	189
b. Uzwojenia z izolacją miękką	190
2. Suszenie	191
A. Cel suszenia	191
B. Suszenie w suszarni powietrznej	191
C. Suszenie w suszarni próżniowej	191
D. Czynności po skończonym suszeniu	194
E. Przechowywanie wysuszonego transformatora bez oleju	195

Rozdział IX. Grzanie się i chłodzenie transformatorów

1. Starzenie się izolacji	196
2. Grzanie się transformatora jako zagadnienie konstrukcyjne	199
3. Rodzaje chłodzenia transformatorów	200
4. Sposoby przenoszenia ciepła	201
A. Przewodnictwo	201
a. Ciało jest tylko przewodnikiem ciepła	202
b. Ciało jest jednocześnie źródłem ciepła	203
B. Konwekcja	204
a. Oddawanie ciepła za pośrednictwem powietrza	204
b. Oddawanie ciepła za pośrednictwem oleju	205
C. Promieniowanie	206
5. Przyrosty temperatury w transformatorze olejowym	208
6. Przyrost temperatury uzwojeń w stosunku do oleju	208
A. Cewka cylindryczna dwustronnie chłodzona, bez kanałów promieniowych o zewnętrznych powierzchniach bez specjalnej warstwy izolacyjnej	209
a. Cewki z drutu profilowego jedno- i dwuwarstwowe — każdy drut styka się przynajmniej jednym bokiem z olejem	209
b. Cewki wielowarstwowe	210
B. Cewka cylindryczna dwustronnie chłodzona, bez kanałów promieniowych z dodatkową izolacją obu powierzchni cylindrycznych	211
C. Uzwojenie składające się z pojedynczych cewek wielowarstwowych oddzielonych promieniowymi kanałami chłodzącymi	215

D. Uzwojenie z cewek płaskich oddzielonych promieniowymi kanałami chłodzącymi o przewodach stykających się z olejem przynajmniej dwoma bokami	217
7. Dopuszczalne przyrosty temperatury uzwojenia w stosunku do oleju i otoczenia	218
8. Przyrost temperatury rdzenia w stosunku do oleju	220
9. Ustalanie się temperatury transformatora	222
10. Stała czasu uzwojeń	223
11. Stała czasu transformatora jako całości	224
12. Obliczenie ciepłne kadzi olejowej przy chłodzeniu naturalnym	225
A. Wytyczne do obliczeń	225
B. Kadź o ściankach gładkich	226
C. Kadź z blachy falistej	227
D. Kadź rurowa	229
E. Kadź radiatorowa	230
13. Chłodzenie ze sztucznym podmuchem	233
14. Chłodzenie ze sztucznym obiegiem oleju i oddzielną chłodnicą	235
A. Wymagania w stosunku do pompy obiegowej	236
B. Chłodnice wodne	236
C. Chłodnice powietrzne	238
15. Porównanie systemów chłodzenia	239

Rozdział X. Stany ciepłne niestabilne

1. Pojęcie mocy transformatora z punktu widzenia ciepłnego	241
2. Grzanie się transformatora przy zmianach obciążenia	242
3. Starzenie się izolacji transformatora	246
4. Obciążenie transformatora w obniżonej temperaturze otoczenia	249
5. Dopuszczalne obciążenie po uprzednim niedociążeniu	250
6. Obciążenie zależne od przebiegu dobowej krzywej zapotrzebowania mocy	251
7. Przeciążenia zakłóceniewe	252
8. Zwarcie ruchowe	254

Rozdział XI. Obliczanie transformatora

1. Uwagi ogólne	258
2. Obliczanie obwodu magnetycznego	259
A. Obliczanie przekroju kolumny	260
a. Obliczanie średnicy kolumny przy pomocy wzoru Kehsego	260
b. Obliczanie średnicy i przekroju kolumny na podstawie napięcia zwojowego oraz dopuszczalnej indukcji	260
c. Obliczanie przekroju kolumny przy pomocy wzoru Richtera	261
B. Obliczanie przekroju jarzma	262
C. Obliczanie wysokości kolumny	262
D. Odstęp między osiami kolumn i długość jarzma	263
E. Obliczanie strat w żelazie	266
3. Obliczanie obwodu elektrycznego	266
A. Ustalenie liczby zwojów	267
B. Obliczanie przekrojów przewodów	267
a. Połączenie uzwojeń w gwiazdę lub trójkąt	268
b. Połączenie uzwojenia dolnego napięcia w zygzak	268
C. Ukształtowanie uzwojeń	270
D. Izolacja przewodów	272
4. Sprawdzenie wyników obliczeń	273
5. Obliczanie na gospodarność	273
6. Sprawdzanie mechanicznej wytrzymałości uzwojeń	282
A. Uwagi ogólne	282
B. Siły promieniowe	283
C. Siły osiowe	284

Rozdział XII

Przykłady obliczeń	288
------------------------------	-----

Rozdział XIII. Badanie transformatorów

1. Pomiar przekładni	351
A. Definicje i dopuszczalne odchyłki	351
B. Pomiar bezpośredni	352
a. Uchyb powodowany prądem stanu jałowego	352
b. Uchyb powodowany prądem woltomierza	352
c. Uchyby przyrządów pomiarowych	353
d. Uchyb powodowany niesymetrią napięcia	354
C. Metoda porównawcza	355
D. Metoda kompensacyjna	355
E. Wstępny pomiar przekładni	357
2. Kierunek nawinięcia uzwojeń	357
3. Wyznaczenie grupy układów połączeń w transformatorach trójfazowych	357
A. Wyznaczenie grupy połączeń przy pomocy prądu zmiennego	357
B. Wyznaczenie grupy połączeń przy pomocy prądu stałego	358
4. Próba stanu jałowego	362
A. Technika pomiaru	362
B. Straty mocy w stanie jałowym	364
C. Pomiar wstępny	366
5. Pomiar oporności uzwojeń	367
6. Próba stanu zwarcia	367
A. Technika pomiaru	367
B. Przeliczanie wyników	368
C. Próba zwarcia transformatora trójuzwojeniowego	370
D. Próba zwarcia autotransformatora	370
E. Dopuszczalne odchyłki	371
7. Próba cieplna	371
A. Cel próby cieplnej	371
B. Metoda zwarcia	372
C. Praca przeciwsozna	373
a. Praca przeciwsozna przy nierównych przekładniach	373
b. Praca przeciwsozna przy równych przekładniach i wprowadzeniu dodatkowego napięcia	374
D. Inne metody zastępcze. Porównanie metod	375
E. Pomiar temperatur podczas próby cieplnej	376
F. Pomiar przyrostu temperatury uzwojeń po próbie cieplnej	377
8. Próba zwarcia udarowego	378
9. Pomiar oporności transformatora dla składowej zerowej prądu	379
A. Technika pomiaru	379
B. Dobór napięcia zasilającego i zakresów przyrządów pomiarowych	379
C. Pomiar przy zasilaniu uzwojenia połączonego w trójkąt	381
D. Zależność oporności x_0 od rozmieszczenia uzwojeń	381

Rozdział XIV. Badania profilaktyczne

1. Wyszczególnienie prób profilaktycznych	382
2. Pomiar oporności izolacji uzwojeń	383
3. Pomiar prądu upływności przy zastosowaniu napięcia wyprostowanego	385
4. Pomiar pojemności uzwojeń oraz tg δ izolacji głównej	386
5. Pomiar porównawczy pojemności w różnych temperaturach lub przy różnych częstotliwościach	387
6. Próba na przebicie	389
7. Pomiar napięcia jonizacji	390

Rozdział XV. Uszkodzenia transformatorów

1. Uszkodzenia żalaza czynnego	392
A. Uszkodzenia powstające wskutek prądów wirowych	392

B. Uszkodzenia powstające wskutek prądów pasożytniczych	393
C. Uszkodzenia powstające wskutek sił magnetycznych	394
D. Środki zapobiegawcze przeciw uszkodzeniu żelaza czynnego	394
a. Środki zapobiegawcze konstrukcyjne	395
b. Środki zapobiegawcze technologiczne	395
c. Wykrywanie wad rdzenia w czasie produkcji	395
2. Uszkodzenia uzwojeń	395
A. Istota i przebieg uszkodzeń uzwojeń	395
B. Konstrukcyjne przyczyny uszkodzeń uzwojeń	396
C. Technologiczne przyczyny uszkodzeń uzwojeń	396
D. Ruchowe przyczyny uszkodzeń uzwojeń	397
3. Uszkodzenia przełączników zaczepów	400
4. Uszkodzenia przepustów	400
5. Uszkodzenia kadzi i części konstrukcyjnych	401

Rozdział XVI. Transport transformatorów

1. Uwagi ogólne	403
2. Ciężar transportowy	409
3. Umocowanie transformatora na platformie wagonu	410
A. Siły działające podczas transportu	410
B. Obliczanie sił wywracających	410
C. Obliczanie sił działających poziomo	411
D. Wykonanie zamocowań	412
4. Opakowanie	413
Wykaz piśmiennictwa	414

